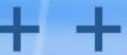

A stylized world map in light blue and white, centered on the Atlantic Ocean, serves as the background for the slide. The map is overlaid with a grid of thin white lines. The title text is centered over the map.

SOSYAL BİLGİLERDE DERS KİTAPLARI

Sosyal Bilgilerde Ders Kitapları

☐ Giriş

☐ Ders Kitabı

- Öğrenci Çalışma Kitabı
- Öğretmen Kılavuz kitabı
- Ders Kitaplarının Öğrenme
- Koşullarına Uygunluğu
- Ders Kitaplarının Öğretim
- Programına Uygunluğu

☐ Ülkemizde Ders Kitapları

☐ Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Seçim Ölçütleri

☐ Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri

☐ Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Nitelikleri

Ders Kitabı

Ders kitapları ve öğretim materyalleri eğitim sistemlerinin vazgeçilmez parçalarıdır. Zamana, mekâna, bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre eğitim alanında kullanılan materyaller de değişir ve gelişir. Ders kitapları günümüze kadar en çok ihtiyaç duyulan eğitim ve öğretim materyali olmuş ve dönemin müfredat programlarına göre içeriği değişse de öğretmenler ve öğrenciler için vazgeçilmezliğini korumuştur.

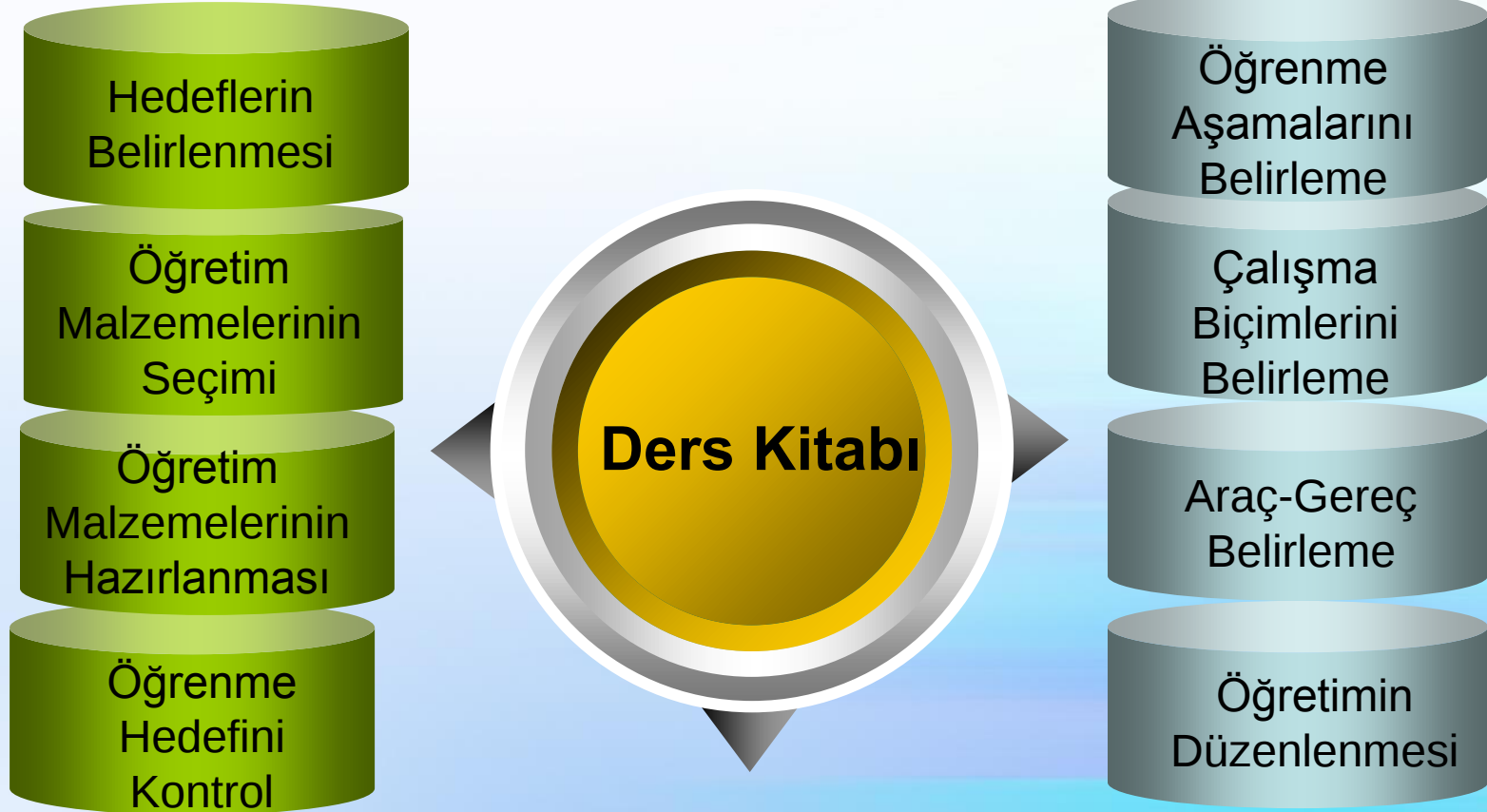

Ders Kitaplarının Kullanılmasının Nedenleri

- 1-Programa uygun olarak hazırlanan bir organizasyondan oluşması
- 2-Bir öğretim materyali olarak kitabın kullanılması
- 3-Öğretmenler için rahatlığı, takiplendirmesi, ödevlendirmesi kolaylığı
- 4-Öğrenci değerlendirmesinin amaçlanması (bir ders kitabı bilginin özünü sağlar ve merkezi bilgi toplanmasını sağlar)
- 5-Etkili bir grafik tasarıma sahip olan ders kitabının başta güdeleyici özelliği olmak üzere, tüm özelliklerinin, öğrenci başarısını artırması
- 6-Öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilemesi

Ders Kitabı İle Öğretim Süreci Arasındaki ilişki

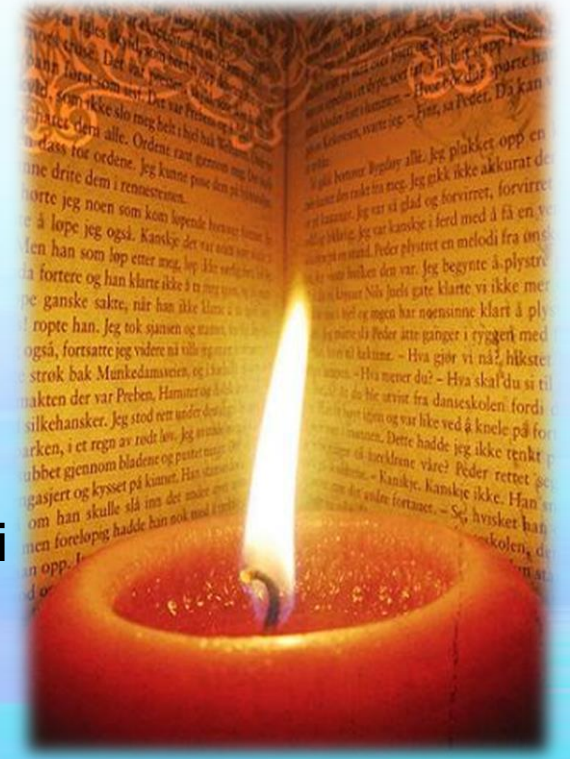
Öğrenci Çalışma Kitabı

- ❑ Öğrenci çalışma kitabında; programda yer alan kazanımlar doğrultusunda öğrencilere bilgi, beceri ve değer kazandırılmasında yardımcı olacak, öğrenmeyi pekiştirecek unsurlara yer verilir.
- ❑ Öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla öğrencinin ilgisini çeken çeşitli örnekler bulunur. Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici ve günlük hayatla ilgisini kurabileceği çalışmalara ağırlık verilir.
- ❑ Dersin özelliğine göre her konu işlendikten sonra o konuda amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen çalışmalara ve değerlendirmelere yer verilir.
- ❑ Konular, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek görsel öğelerle (grafik, şekil, resim, fotoğraf, harita, karikatür gibi) desteklenir

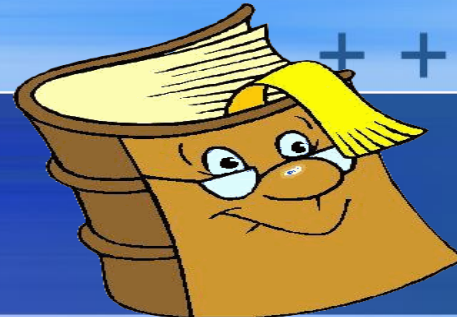
Öğretmen Kılavuz Kitabı

- ❑ Öğretmen kılavuz kitabında; konuların işlenişinde ulaşılmak istenen kazanımlar belirtilir.
- ❑ Öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda öğrencilere bilgi, beceri, değer, anlayış ve tutumların kazandırılmasında öğretmene yardımcı olacak ve öğretmeyi kolaylaştıracak açıklayıcı bilgiler yer alır.
- ❑ Öğretmeyi ve öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla ilgi çekici değişik örnek ve uygulamalar yer alır.
- ❑ Bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için kullanılabilecek araç-gereçle birlikte öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilir

İyi Bir Öğretmen Kılavuz Kitabı Nasıl Olmalı?

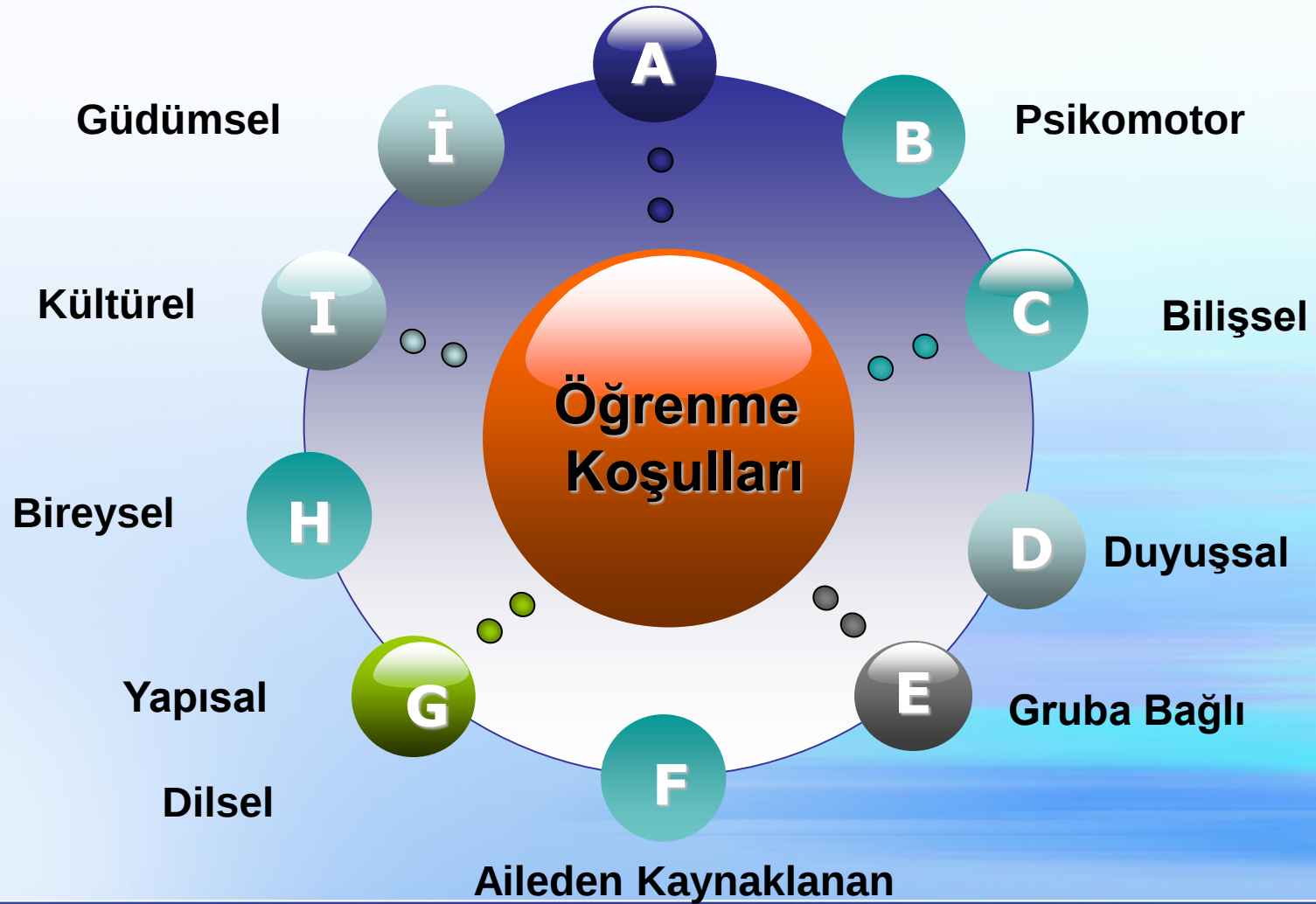
1. Konuların günlük hayatla ilgisini kurmak için çeşitli örneklerle yer verilmeli,
2. Öğrencilerin yerelden genele, yakından uzağa öğrenecek şekilde konuları işlemesi sağlanmalı,
3. Konu işlendikten sonra bu konuda amaçlanan bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerlerin kazandırılıp kazandırılmadığını anlamak için bunları değerlendiren yeterli sayıda örnek soru yer almalı,
4. Bu sorular farklı zekâ türüne sahip öğrencilere hitap etmeli,
5. Öğrencilerin cevaplandıramadığı soruların özelliğine göre ne yapılacağı konusunda öğretmene yol gösteren alternatif çalışmalar mutlaka verilmeli,
6. Konu sonlarında veya ünite sonlarında öğrencileri incelemeye, araştırmaya, bilgi ve teknoloji üretmeye yöneltecek ödev ve proje gibi çalışmalara yer verilmeli,
7. Konularda işlenen kavramlarla ilgili çalışmalara yer verilmeli,
8. Kavram öğretimi ile ilgili çeşitli öğretim stratejileri öğretmene anlatılmalı,
9. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi elde edebileceği kaynaklar öğretmene verilmeli,
10. Öğretmen gerekli gördüğü takdirde veya imkânları doğrultusunda bu kaynakları kullanmalıdır.

Ders Kitaplarının Öğrenme Koşullarına Uygunluğu

- ☐ Öğrenme koşulları güdümsel, duyuşsal, psikomotor, kültürel, dilsel, bilişsel, sosyal, yapısal ve aileye bağlı olarak oluşmaktadır.
- ☐ Bu durumda, öğrencilerin yaşları, hazır bulunuşlukları, ilgi ve istekleri, öğrendikleri yabancı dile ya da ülke bilgisine yönelik ön bilgileri, öğrenme alışkanlıkları v.b. gibi özellikler öğretme-öğrenme ortamını yakından etkilemektedir.
- ☐ Öğretimde kullanılacak ders kitaplarının öğrencilerin öğrenme koşullarına uygun seçilmesi öğretimin verimliliğini artırır.
- ☐ Öğrencilerin gereksinimlerinin, sosyal yapılarının, toplumsal özelliklerin, koşulların, ülke gerçeklerinin dikkate alınarak yazıldığı yerel ders kitaplarıyla yapılan öğretimin gerekliliği tartışmasız kabul edilen gerçeklerdendir.

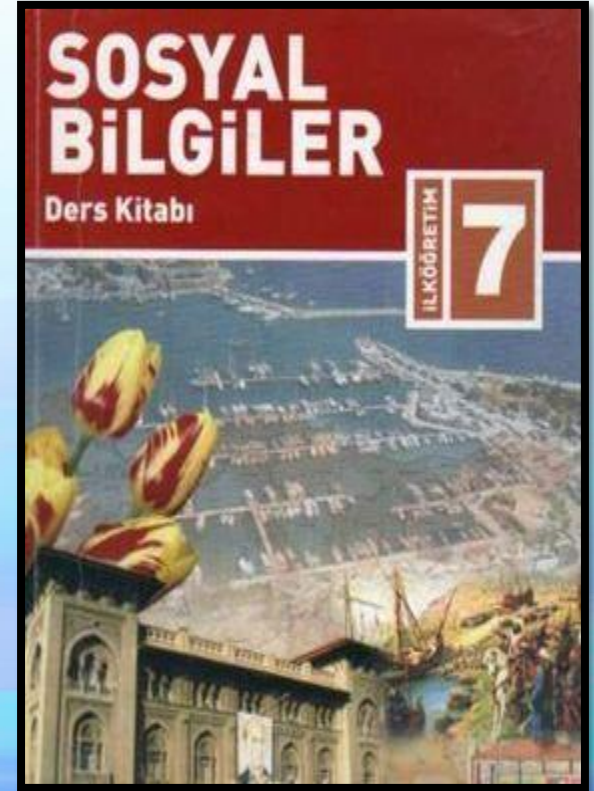
Çalışma Tekniklerine Bağlı

Ders Kitaplarının Öğrenme Koşullarına Uygunluğu

Ders Kitaplarının Önemi İle İlgili İki Görüş Vardır.

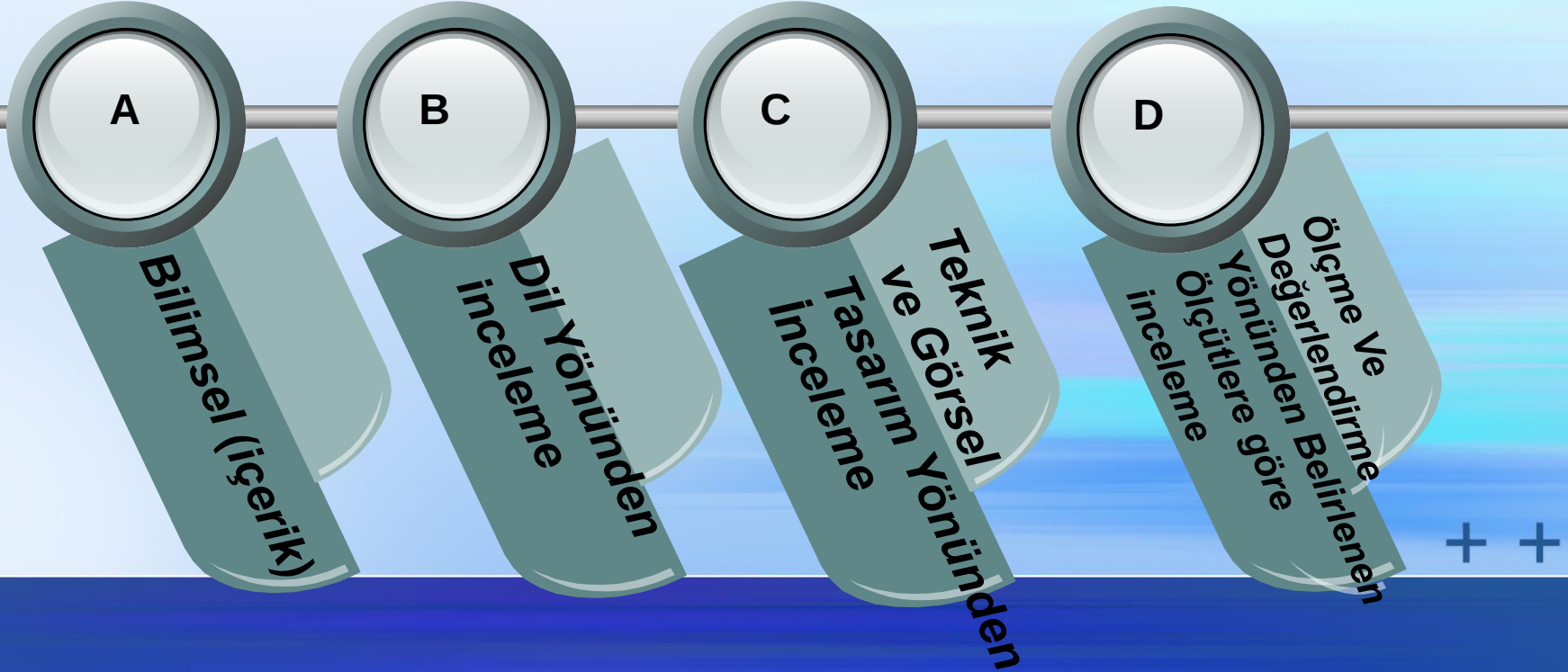
1. *Program anlayışının ders kitapları ile sınırlandırılması: Bu görüşe göre çalışan öğretmen, öğrencilere çalışmaları için ders kitabından ödevler verir. Öğrenciler okudukları parçaları sınıfta tekrar ederler. Bu tutumda derste en önemli otorite kitaptır.*
2. *Programların bir merkezde hazırlanması: Bu anlayışta ders kitapları kaynak olarak kullanılır. Eğitim programının yıla, aylara, haftalara ve günlere göre planlanması esastır. Bu tutumda önemli olan öğretmenin eğitim programını belli bir süreç içinde yetiştirmesidir.*

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Seçim Ölçütleri

Sosyal bilgiler ders kitapları MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylandıktan sonra okullarda okutulabilir.

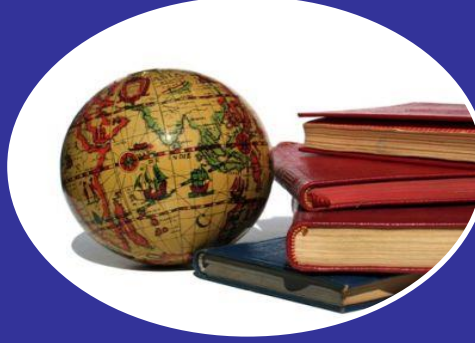
Kitapların kabul edilmesi sürecinde, kitaplar komisyonlar tarafından incelemeden geçirilir.

Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri

“Eğitim araçlarının incelenmesinde biçim bakımından aşağıdaki esaslar göz önünde bulundurulur:

Kitap ve dergilerde harf ve rakam büyüklüklerinin aşağıdaki ölçülere uygun olup olmadığı;

- İlköğretim birinci sınıf için 20-24,
- İlköğretim ikinci sınıf için 18,
- İlköğretim üçüncü sınıf için 14,
- İlköğretim dördüncü sınıf için 12,
- İlköğretim beşinci sınıf için 11,
- Daha üst kademeler için 10 punto,

Kullanılan malzemenin kalitesi ile eğitim aracı basılı ise kâğıdın cinsi, renk ve baskısının göz sağlığı yönünden iyi seçilip seçilmediği,

Bilimsel Yönden (İçerik) Ölçütler

1. Dersin öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir. Dersin kazanımlarının tümünün işe koşulup koşulmadığına dikkat edilir. Kazanımların ve yeterliklerin bire bir aynı ifadeyle kitapta yer alması beklenilmez. Kazanımlara dolaylı olarak yer verilmesi, tüm kitapların homojen bir yapıya bürünmemesi açısından önemlidir.

“Örneğin; sosyal bilgiler 4. sınıf ikinci öğrenme alanı olan kültür ve miras işlenirken, sadece 6 kazanımın ders kitabında işlenmesi yetmez, aynı zamanda ilgili kazanımlarla ilişkilendirilen açıklamalar ve uyarılarda ders kitabında işlenmek zorundadır.”

2-Konular ve üniteler, sınıf seviyesine göre günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınır.

3-Konular ve üniteler; problemleri belirtme, inceleme ve gözlem yolu ile gerekli deneyleri yapma, deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenir.

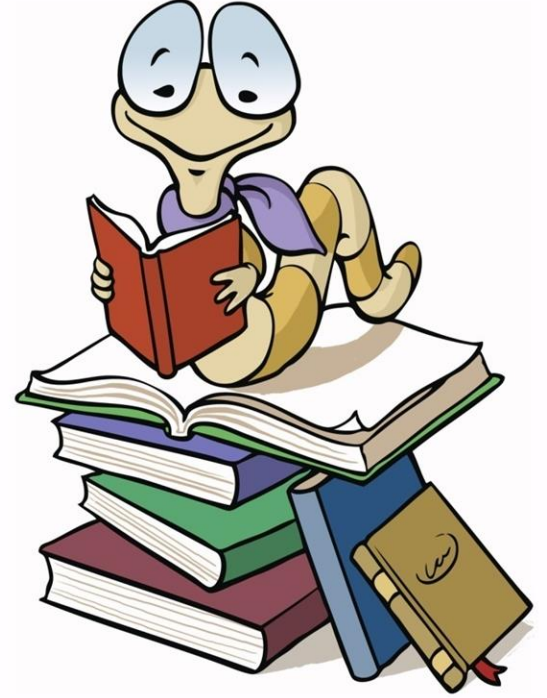

Bilimsel Yönden (İçerik) Ölçütler

4. Ders kitabında ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından programında belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur.

5. Kazandırılacak bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerler sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilir.

6. Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Ayrıca bir önceki sınıfın konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantısı kurulur ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilir

Bilimsel Yönden (İçerik) Ölçütler

7. Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilir.
8. Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler ve benzeri kaynaklar kültürümüzün gelişmesini ve devamlılığını sağlayacak şekilde işlenir.
9. Gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmez.
10. Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde işlenir.
11. İstatistikî ve bilimsel bilgiler güncellenmiş olarak verilir.

Bilimsel Yönden (İçerik) Ölçütler

12. “Örneğin; Ülkemizin nüfusu verilirken 2000 yılındaki sayıma göre değil, son sayıma göre verilmek zorundadır. Köy ve kentte yaşayanları oranları sürekli değişiklik gösterebileceğinden bu konudaki istatistikî bilgiler mutlaka güncellenmelidir.”

13. Konuların işlenişinde, yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yöntem izlenir.

14. Öğrencilerin, kitaptan verimli şekilde yararlanmalarını sağlayacak unsurlara yer verilir.

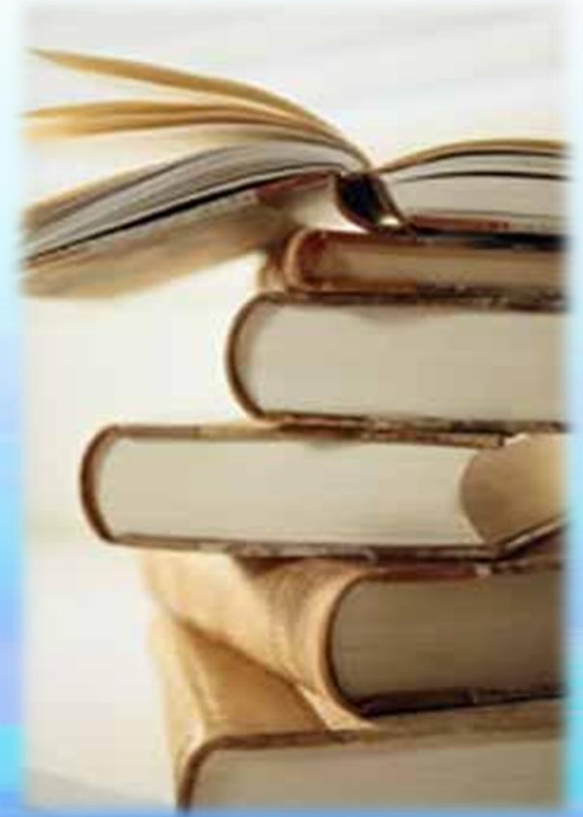
15. Metni açıklamak, pekiştirmek veya yorumlamak için kullanılan görsel unsurlar metinle uyumlu olacak biçimde verilir.

16. “Metin içinde yer alan görsellerin adlandırılmaları doğru yapılmak zorundadır, metinde verilen bilgi ile çelişmemelidir.”

Dil Yönünden Ölçütler

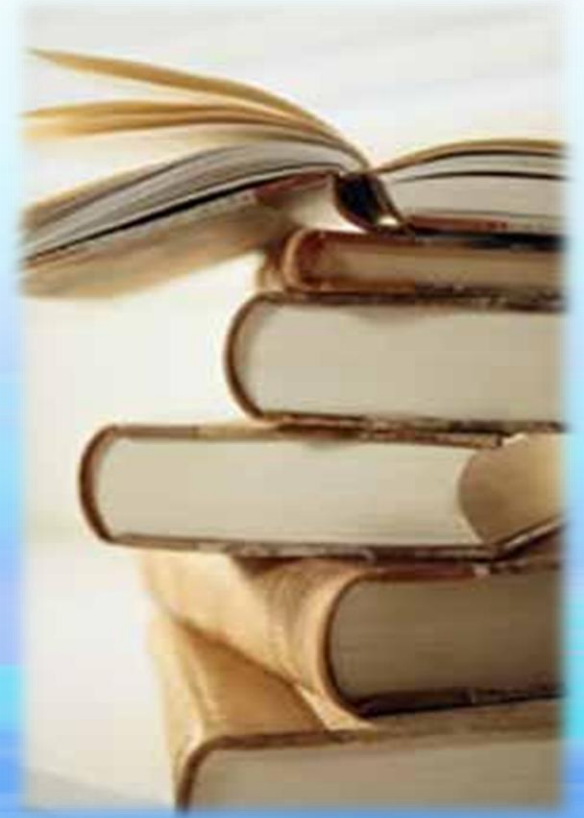
Ders kitapları basımından önce Talim ve Terbiye Kurulu tarafından incelenmektedir. Bu incelemede “dil” kriteri üzerinde de önemle durulmaktadır. Bu kriterler şöyledir:

1. Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.
2. Türkçeleşmiş kelimeler, yaşayan Türkçenin bir parçası olarak değerlendirilir.
3. Öğrencilerin seviyelerine uygun yeni kelimeleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçenin kullanılmasına özen gösterilir.
4. Cümleler, öğrencinin zihnindeki bilgilerin yapılandırılmasına yönelik olarak kurulur.
5. Paragraf düzenleme kurallarına uyulur ve paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisine dikkat edilir.

Dil Yönünden Ölçütler

6. Cümle uzunlukları, sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenir.
7. Türkçenin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumunun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır. Baskıya hazır nüshanın inceleme sürecinde Yazım Kılavuzu'nda yapılan değişiklikler eserin değerlendirilmesinde dikkate alınmaz. Ancak değişikliklerin yansıtılması başvuru sahibinden istenir.
8. Konular işlenirken doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.
9. Kelimeler, nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilir.
10. Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanır.
11. İlköğretimin ilk üç sınıfında soyut kavramların kullanılmasından kaçınılır.

Teknik ve Görsel Tasarım Yönünden Ölçütler

1. Sayfa tasarımlarında resim, fotoğraf, grafik, şema, plan, harita ve benzeri görsel unsurların yerleştirilmesinde görsel algının yanı sıra, bunların eğiticilik ve öğreticilik niteliğine de önem verilir.
2. Görsel unsur, öğrencilerin gelişim basamaklarına uygun; görsel algı yönünden ise renk uyumuna dikkat edilerek açık, temiz ve net bir baskıyla hazırlanır.
- 3- Her türlü yazı, resim, fotoğraf ve benzeri materyallerden telif hakları gözetilerek alıntı yapılabilir.
- 4- Konuların daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı (harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim vb.) görsel unsurlara yeterince yer verilir.

Teknik ve Görsel Tasarım Yönünden Ölçütler

5. Kitaplarda yer alan başlıklar sistematik biçimde düzenlenir.
6. Kitaplarda yer alacak Türk bayrağı, "Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğü"ne uygun olarak verilir.
7. Kitap kapaklarında aşağıdaki hususlara yer verilir:

1. *Ön kapakta; kitabın adı, okul türü, sınıfı, başvuru sahibinin adı, varsa pedagojik açıdan uygun bulunan amblemi ve dersin özelliğini yansıtan kapak düzeni,*
2. *İç kapağın ön yüzünde; kitabın adı, okul türü, sınıfı, yazarı/yazarların adı ve soyadı (varsa akademik unvanı), başvuru sahibinin adı veya adresi varsa pedagojik açıdan uygun bulunan amblemi,*
3. *İç kapağın arka yüzünde; yazar/yazarların dışındaki kitabı hazırlayanların adı ve soyadı.*

Teknik ve Görsel Tasarım Yönünden Ölçütler

Arka kapakta sınıf seviyesi dikkate alınarak sağlık, beslenme, trafik ve çevre ile ilgili yazılı ve görsel tasarımlar yer alır.

İkinci yaprak ve devamında; ilköğretimin 1. 2. ve 3. sınıflarına ait kitaplarda, yaprağın ön yüzünde Türk bayrağı ile birlikte İstiklâl Marşı'nın ilk iki kıtası; yaprağın arka yüzünde Öğrenci Andı; üçüncü yaprağın ön yüzünde Atatürk'ün resmi ve resminin alt kısmında "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı bulunur. İçindekiler (ilgili sınıf için ön görülen puntoda olup) en çok beş sayfayı geçmemelidir.

Ders kitapların kullanılan yardımcı unsurlar; fotoğraf, resim, gravür, şekil, harita vb. kesinlikle renkli kâğıda basılması daha iyi olacaktır. Bununla birlikte kullanılacak görsel materyaller mutlaka öğrencinin seviyesine hitap etmeli ve resimleri çizen ressamın, çocuk psikolojisini bilmeleri ve kullanacakları renklerden, şekillere varıncaya kadar çocukların ruh sağlığını düşünerek çizim yapmaları gerekmektedir.

Ölçme ve Değerlendirme Açısından Ölçütler

1. Konular, öğrencileri muhakemeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya ve edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenir.
2. Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olmasına dikkat edilir.
3. Öğrencinin yeni bilgileri ezberlemesi değil, zihninde yapılandırması hedeflenir.
4. Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey (metakognitif) düşünme becerileri geliştirilir.
5. Konular, programın ilgili temel becerileri ile alt becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenir ve öğrencinin etkin rol almasına imkân verecek biçimde işlenir.

Ölçme ve Değerlendirme

Açısından Ölçütler

6. Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme-değerlendirme ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.
7. Her ünite veya bölümün sonunda öğrenciye konularla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve yeterliklerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmeye yarayan değerlendirme sorularına yer verilir.
8. Çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, yazılı yoklama ve benzeri sonuç değerlendirme teknikleri ile ürün dosyası (portfolyo) değerlendirme, performans değerlendirme, gözlem formu gibi süreç değerlendirme tekniklerine yer verilir

Ölçme ve Değerlendirme Açısından Ölçütler

Sosyal bilgiler ders kitaplarında ölçme ve değerlendirme sorularına yer verilirken dikkat edilmesi gereken hususlar:

1. Öğrenci seviyesine uygun olmalı,
2. Konu ile ilgili olmalı,
3. Öğrencinin işlendiği veya ön bilgisinin olmadığı konulardan veya yerlerden olmamalı,
4. İşlem basamaklarına uygun olmalı,
5. Öğrencileri düşünmeye, araştırmaya yönelten nitelikte olmalı,
6. Evet veya hayır cevaplarının verileceği sorular sorulmamalı.

Örneğin; Kurtuluş Savaşı ile ilgili izlediğiniz film veya belgesel var mı? Türkiye'nin kültürel ve doğal güzelliklerinin yeterince tanıtıldığına inanıyor musunuz? vb. vb.

Bu soruların yerine Türkiye'nin kültürel ve doğal güzelliklerinin tanıtılabilmesi için neler yapılmalıdır?/ siz olsanız neler yapardınız? Kurtuluş Savaşı ile ilgili izlediğiniz film ve belgeseller varsa bu film ve belgesellerden neler öğrendiniz? Açıklayınız gibi sorular sorulmalıdır.

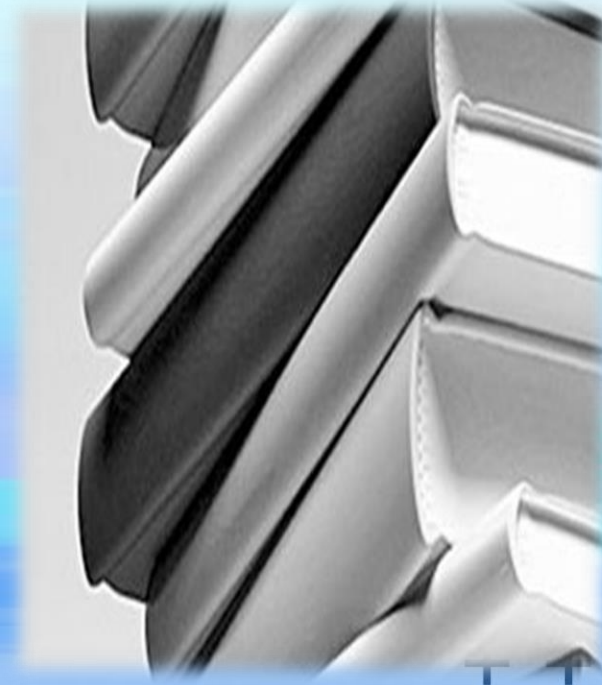
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Nitelikleri

Okullarda okutulacak sosyal bilgiler ders kitaplarında olması gereken bazı nitelikler vardır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. *Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.*

- 2- *Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği eğitim kurumunun amaçlarına uygun olur.*
- 3- *Atatürk İlke ve İnkılâpları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve Talim ve Terbiye Kurulu'nca alınan kararlara uygun olur.*
- 4- *Demokrasi ve insan hakları ile kültürel ve evrensel değerleri*
5. *Bilginin nasıl üretileceğine ilişkin vurgu yapar.*
6. *Bilişim teknolojisinin etkin ve verimli kullanımını teşvik eder.*
7. *Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı değer, tutum ve yeterlikleri kapsar.*
8. *Ön yargı ve normatif önermelerden uzak olarak konuyla ilgili farklı bakış açıları içerir.*

- 9- Kiři, kurum ve kuruluşları yıpratıcı unsurları taşımaz.
- 10-Her türlü etkinlikte öğretmen rehberliğinde öğrenciyi merkeze alır.
- 11-Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulur.

Teşekkürler

